norddjurs kommune

Beskyttede naturområder

– hvordan må de bruges?

Beskyttede naturområder
– hvordan må de bruges?

Oplevelse eller overlevelse	*3*
Naturbeskyttelsesloven	*4*
Moser	*6*
Enge	*8*
Heder	*10*
Overdrev	*12*
Strandenge	*14*
Vandhuller	*16*
Vandløb	*18*
Natura 2000 områder	*20*
Vandplaner	*22*
Bilag IV-arter	*23*

Udgivet i 2010 af:
Norddjurs Kommune
Trafik- og Miljøafdelingen
Torvet 3
8500 Grenaa
E-mail: naturogmiljoeafdelingen@norddjurs.dk
Tlf.: 89 59 10 00
www.norddjurs.dk
Oplag: 8.000
Produktion: Naturplan
Tryk: GP-TRYK A/S, 8500 Grenaa
Forsidefoto: Enge ved Dystrup Sø
Bagsidefoto: Overdrev ved Gjerrild Klint

Fotos:
Aqua Consult: Vignet s. 14, nederst i midten s. 17, øverst s. 23.
Jens Muff Hansen/Naturplan: Øverst s. 19.
Peter Holm: Øverst s. 21.
Andis Liepa: Vignet s. 4.
Stig Bachmann Nielsen/Naturplan: Forside, øverst og vignet s. 6, vignet s. 8, øverst og vignet s. 10, øverst tv. s. 11, øverst og vignet s. 12, th. s.13, øverst s. 14, øverst th. s. 15, vignet s. 16, øverst s. 17, vignet s. 18, vignet s. 20, vignet på bagsiden.
Norddjurs Kommune: Tv. s. 13, nederst tv. og nederst th. s. 17, øverst s. 18, s. 22.
Århus Amt: S. 3, begge s. 5, begge s. 7, øverst s. 8, begge s. 9, øverst th. og nederst s. 11, tv. og nederst s. 15, øverst s. 16, nederst s. 19, øverst s. 20, i midten og nederst s. 21, nederst s. 23, bagside.

Oplevelse eller overlevelse

Til glæde for mennesker

Ture i naturen giver oplevelser, øget velvære i sind og krop og mulighed for uventede indtryk. Er du selv ejer af et stykke natur, har du og din familie særlig nem adgang til de oplevelser og glæder, som naturen kan give.

Med denne pjece ønsker Norddjurs Kommune at gøre det lettere for dig at gavne og beskytte naturen.

Bevares bedst gennem fortsat brug

Heder, enge, strandenge og overdrev og mange moser og vandhuller er lysåbne naturtyper, som er opstået i forbindelse med ekstensiv græsning eller høslæt. De er halvkulturer, som kan have givet føde og vand til husdyr i mange hundrede år.

For mange af de vilde planter og dyr er de lysåbne naturområder afgørende for deres overlevelse. Områderne afspejler et ældgammelt samspil mellem planter og dyr, og de er vigtige levesteder for et stort antal arter, hvoraf flere i dag er sårbare eller truede.

Uden græsning eller høslæt gror hederne, overdrevene og de andre lysåbne naturområder til, og vi mister det særlige dyre- og planteliv, som disse områder indeholder. Det er et af de største problemer for områderne i dag. Omlægning, dræning, gødskning og sprøjtning er også med til, at naturtyperne forringes eller forsvinder.

Ønske om at bevare naturen

I takt med at meget natur er forsvundet, er der indført love, som skal beskytte de tilbageværende naturområder.

Naturbeskyttelsesloven trådte i kraft den 1. juli 1992 med det formål at: ”værne landets natur og miljø, så samfundsudviklingen kan ske på et bæredygtigt grundlag i respekt for menneskets livsvilkår og for bevarelsen af dyre- og plantelivet”.

Storplettet perlemorsommerfugl.

Naturbeskyttelsesloven

Beskyttede naturområder

Alle enge, moser, heder, strandenge og overdrev, der alene eller i sammenhæng med andre beskyttede naturtyper er større end 2.500 m^2, er omfattet af naturbeskyttelseslovens § 3. Vandhuller større end 100 m^2 og næsten alle vandløb er også beskyttet af § 3. Det betyder, at man ikke må ændre tilstanden uden, at kommunen har meddelt dispensation.

Ændringer, som kræver dispensation fra naturbeskyttelsesloven, kan for eksempel være opdyrkning, dræning, gødskning, sprøjtning, gravning af vandhuller og opførelse af bygninger, skure eller andre anlæg i § 3 beskyttet natur. Du må heller ikke plante eller rydde træer og buske eller etablere vildtagre på § 3 områder uden dispensation.

Oprensning og udvidelse af et vandhul eller opgravning og uddybning af vandløb, der omfatter mere end sædvanlig vedligeholdelse, kræver også en dispensation. Det samme gælder etablering af broer og bolværk langs vandløb.

Du kan dog fortsætte drift der foregår på samme måde som da naturbeskyttelsesloven blev vedtaget. Det gælder blandt andet, hvis du har en eng, som normalt gødskes eller omlægges. Men husk, at man ikke må intensivere driften ved for eksempel at gøde mere eller ved at lægge om med større hyppighed end førhen.

Som regel er det nemt at få lov til helt underordnede indgreb i naturområderne eller til at forbedre naturindholdet. Derimod er det svært at få lov til at forringe naturen.

Er du i tvivl, er det en god ide at spørge kommunen først, inden du foretager en ændring. Det er altid ejerens ansvar, at lovgivningen bliver overholdt. Og det er altid kommunens pligt at gribe ind, hvor der konstateres ulovligheder.

Ind - eller ud af § 3?

Naturområderne kan vokse ind i og ud af § 3, da naturen er dynamisk og ændrer sig over tid. Det er den konkrete tilstand af et område, det vil sige forekomsten af et naturligt plante- og dyreliv, der afgør, om det er omfattet af § 3. Det er kommunen, der skal lave denne vurdering.

For eksempel kan en hede eller et overdrev vokse naturligt til i skov, som ikke er beskyttet af § 3, mens fugtige eller våde arealer med pilekrat og sumpskove er beskyttede.

En fugtig lavning i marken kan blive omfattet af § 3, hvis den udgår af dyrkning og får præg af vedvarende eng eller mose. Det samme gælder en lavning, hvor der opstår en sø, som får lov til at blive liggende så længe, at den udvikler et naturligt plante- og dyreliv.

Husk!

Tilstanden på naturområder, der er omfattet af naturbeskyttelseslovens § 3, må ikke ændres uden dispensation.

Du kan læse mere om de beskyttede naturtyper og den lovgivning, der gælder på naturområdet på By- og Landskabsstyrelsens hjemmeside: www.blst.dk.

Naturtype	*Samlet areal*	*Andel af kommunens areal*
	hektar	*%*
Hede	*2398*	*3,33*
Strandeng	*484*	*0,67*
Mose	*921*	*1,28*
Fersk eng	*952*	*1,32*
Overdrev	*306*	*0,42*
Vandhul	*300*	*0,42*
I alt	*5361*	*7,44*
Vandløb	*700 - 800 km*	

Naturtyper i Norddjurs Kommune omfattet af naturbeskyttelsesloven.

Beskyttede områder i Norddjurs Kommune

I Norddjurs Kommune er der cirka 2.300 beskyttede § 3-områder. De udgør i alt 5.400 hektar, svarende til 7,4 % af kommunens areal. Anholts heder på 1.200 hektar udgør en væsentlig del heraf.

Du kan se den nuværende registrering af § 3-områderne på Danmarks Miljøportal (www.miljoeportal.dk). Gå ind under arealinformation og søg efter data på kort. Husk, at nogle områder kan være omfattet af § 3, selv om de endnu ikke er registreret. Spørg kommunen, hvis du er i tvivl. Du kan se oplysninger om registrerede naturtilsyn på www.naturdata.dk.

Andre former for naturbeskyttelse

Internationale naturbeskyttelsesområder samt udpegning af særligt beskyttede arter (bilag IV-arter) er også med til at værne om sårbare arter eller naturtyper. Du kan læse mere om dette bagest i hæftet.

Trævlekrone fra Hemmed Kær.

Hevring Hede er omfattet af naturbeskyttelseslovens §3.

Moser

Moser er områder med en høj grundvandsstand. De kan være lysåbne eller tilgroet med træer som pil, birk, rødel og ask.

Hvad er en mose?

Moser er sumpede områder med høj vandstand. Overfladen er ofte tuet og ujævn, og jordbunden består som regel af tørv. I Norddjurs Kommune er der store mosearealer – for eksempel i Hemmed Kær og ved Nørager og Ring.

Der er flere forskellige slags moser – for eksempel kær, der får vand fra nedbør og grundvand, og væld, der får vand fra kilder. Rørsumpe findes i meget fugtige eller våde moser. De er ofte domineret af tagrør. Sumpskove dannes ved, at enge og moser gror til i pil, birk, rødel eller ask. Højmoser består især af tørvemosser (spaghnum), som får al deres næring fra nedbøren.

Moser kan være ret utilgængelige. Dette er en fordel, fordi de beskytter dyrearter, der kræver fred og ro. I det hele taget er moserne vigtige fristeder for planter og dyr, der har svært ved at klare sig i landbrugslandet.

Vidste du?

- at ca. 25 % af Danmark bestod af ferske enge og moser omkring år 1800, i dag er det ca. 4,5 %.
- at man tidligere brugte ulden fra kæruld til fyld i puder, men ikke til garn, da ulden er for skør.
- at mange moseplanter overlever det iltfattige våde miljø ved at have hule, luftfyldte stængler.

Mosernes planter og dyr

I moserne finder man både nogle af Danmarks mest artsfattige og mest artsrige plantesamfund, og mange af vore sjældneste arter findes i moserne.

Halvgræsser som kogleaks, starer og kæruld vokser ofte tæt sammen med græsser og siv. Hertil kommer iøjnefaldende planter som eng-kabbeleje, kær-tidsel og kattehale i de næringsrige moser og mose-troldurt, kragefod, tormentil, pors, smalbladet kæruld, tranebær, rundbladet soldug og mosebølle i de næringsfattige moser.

Moser kan også være rige på sommerfugle og guldsmede. Mange frøer, tudser og salamandre kan træffes i moser – sammen med snog, hugorm og firben. Mellem høje planter og buske findes småfugle som rørspurv, kærsanger og nattergal, og i moser med åbne vandflader har lappedykkere, blishøns og ænder ofte reder i den tætte vegetation.

Trusler

Mange moser er afvandet og opdyrket i tidens løb. I dag er de største trusler tilgroning, tilførsel af næringsstoffer fra luften og dræning.

Hvad kan du gøre?

Overvej at hæve vandstanden i din mose, hvis den tidligere er afvandet. Det kan være til stor gavn for både planter og dyr.

Græsning med et lavt antal kreaturer, heste eller får er en god idé i mange områder med kær, som tidligere har været brugt til græsning. Slåning én gang om året – bedst mellem 15. juli og 1. august – kan også hindre tilgroning. Undlad at tilskudsfordre og husk at fjerne al afslået materiale for ikke at kvæle mosens småplanter.

Rydning af træer og buske kan give bedre forhold for de planter, der er afhængige af lys. Flerstammede ellesumpe har førhen været brugt til stævning. De kan måske igen bruges til produktion af brænde?

Gødskning og sprøjtning er sædvanligvis ikke tilladt, da begge dele hæmmer de naturligt forekommende planter i moser og kær. Man kan dog fortsætte med den drift, der var gældende, da naturbeskyttelsesloven blev vedtaget – se det generelle afsnit om loven på side 4.

Husk at ændringer af tilstanden kræver en dispensation fra naturbeskyttelseslovens § 3.

Tue-kæruld.

Mose ved Vivild. Hvis udnyttelsen af kærene til afgræsning af høslæt ophører, vil de mest lyskrævende planter blive skygget væk af højtvoksende urter, buske eller træer.

Enge

Enge er lavtliggende, fugtige arealer, ofte i ådale. De er lysåbne og domineret af græsser, urter eller halvgræsser.

Hvad er en fersk eng?

De fleste ferske enge ligger i ådale eller på lave arealer omkring søer. På engene vokser lave græsser og urter tilpasset græsning eller høslæt, nogle steder gennem flere hundrede år. I Norddjurs Kommune er der store områder med ferske enge, for eksempel i Hemmed Kær, ved Stenvad og ved Rimsø.

Naturenge har aldrig eller kun sjældent været lagt om, og de får ikke tilskud af gødning. Kulturenge omlægges med nyt græs med nogle års mellemrum. De er oftest gødskede og drænede, og nogle bliver sprøjtet.

Engenes planter og dyr

Naturenge kan være meget rige på planter og dyr, især hvis de har været græsset eller slået i mange år. Nogle steder kan der være op til 50 arter planter per m^2.

På de artsrige enge vokser hjertegræs, starer, eng-nellikerod, engblomme og orkideer som maj-gøgeurt. Planterne er vigtig føde for insekter.

Dagsommerfuglene aurora og engblåfugl lever kun i enge og moser. Frøer og tudser og andre dyr som snog, grævling, ilder, lækat, brud og mosegris bruger også engene, når de søger føde.

På store, åbne enge yngler fugle som vibe, rødben, dobbeltbekkasin og gul vipstjert, og svaner, ænder, gæs, rovfugle og vadefugle bruger engene til at søge føde og til at hvile sig under trækket.

Vidste du?

- at 30 % af Danmarks 73 arter sommerfugle findes på ferske enge.
- at tuer og knolde i engen trådt op af kreaturer giver levesteder for mange dyr og planter.
- at engplanter kan beskytte sig mod dyrenes græsning f.eks. ved at have lav vækst, knopper i jordoverfladen eller spidse torne.

Trusler

Mange enge er drænet og opdyrket for at skaffe landbrugsjord.

I dag er den største trussel tilgroning. Uden græsning eller høslæt vokser engene til i høje planter som stor nælde, lådden dueurt, tagrør og almindelig mjødurt. De store planter skygger for de små. Til sidst tager buske og træer over, og engene bliver til krat eller skov.

Brug af gødning sætter ekstra skub i de store planter, mens de små med langsom vækst bukker under og forsvinder. Dræning har samme effekt, idet afvanding øger omsætningen og frigivelsen af næringsstoffer.

Hvad kan du gøre?

Enge kan holdes vedlige med kreaturer eller heste. Brug et lavt antal græsningsdyr (1-2 kreaturer per hektar) og undlad fodring, som tilfører næring. Husk tørre arealer, hvor dyrene kan hvile sig og ligge, når de tygger drøv.

Høslæt er også en god plejemetode. Du bør vente med at slå engen til sidst i juni af hensyn til planter, der skal have smidt frø, og fugle, der skal yngle. Bjærg høet hurtigt for ikke at kvæle de lavtvoksende planter.

På mange enge kan dræn og grøfter sløjfes uden økonomiske konsekvenser. Men det er vigtigt, at der ikke bliver for vådt til afgræsning. Overvejer du at ændre vandstanden på din eng, skal du først kontakte kommunen.

Gødskning og sprøjtning er sædvanligvis ikke tilladt, da begge dele hæmmer de naturligt forekommende planter i moser og kær. Man kan dog fortsætte med den drift, der var gældende, da naturbeskyttelsesloven blev vedtaget – se det generelle afsnit om loven på side 4.

Eng-nellikerod.

På artsrige naturenge vokser der ofte maj-gøgeurt.

Heder

Hede ved Tustrup.

Hvad er en hede?

Hederne findes som regel på mager, tør og sandet jordbund. De fleste er kendetegnet ved en udbredt vækst af dværgbuske som hedelyng, men de kan også være domineret af græsser eller laver.

I Norddjurs Kommune er der mange heder. Nogle af de største findes på Fuglsang Hede og Hevring Hede og i Anholts Ørken.

I gamle dage brugte bønderne hederne til græsning med får og geder, skrælning af lyngtørv, fældning af træer til brænde og slåning af lyng til vinterfoder. Den traditionelle drift foryngede hele tiden lyngen og holdt træerne nede, så heden ikke blev til skov.

Hedernes planter og dyr

Tidligere tiders drift har gjort jorden næringsfattig, og lyngen er med til at gøre jorden sur. Det betyder, at kun få plantearter trives på hederne. Ud over hedelyng findes andre dværgbuske som revling og tyttebær og på de mere artrige steder planter som guldblomme, djævelsbid og lav skorzoner. Alt efter vegetationen taler man om lyngheder, græsheder eller klitheder.

På hederne lever en lang række specialiserede insekter, som kan klare det tørre og ørkenagtige klima, blandt dem de to smukke sommerfugle argusblåfugl og foranderlig blåfugl. Desuden træffer man ofte klitperlemorsommerfugl på hederne.

De tørre og varme forhold i vegetationen tiltrækker krybdyrarter som hugorm, stålorm, almindelig firben og markfirben. Hederne besøges også af rådyr og krondyr, og typiske ynglefugle er stenpikker, sanglærke, agerhøne og krikand.

Vidste du?

- at hederne i 1850 dækkede ca. 27 % af Jyllands areal, mens de i dag kun dækker ca. 2,7 %.
- at hedelyng bliver senil, holder op med at vokse og begynder at gå ud, når den bliver 25-30 år gammel.
- at man i gamle dage har brugt hedelyng til foder, brændetørv, tagdække og meget mere.

Foranderlig blåfugl.

Trusler

Manglende foryngelse af lyngen er et problem, idet planter af hedelyng kun lever i 25-30 år. Medmindre de altså bides ned eller slås, så de kan sende friske skud op fra stubbene.

Uden græsning eller slåning breder buske og træer sig efterhånden også, så heden bliver til skov. Det ser man mange steder i Norddjurs Kommune.

Tilførsel af næringsstoffer fra luften er også en trussel mod hederne. Øget næring fremmer tilgroningen med buske og træer og gør det vanskeligt for dværgbuskene at klare sig mod græsserne.

Hvad kan du gøre?

Kreaturer, får eller heste er gode til at vedligeholde og forynge heder. Tilstræb at have et lavt antal dyr på arealet. Mod opvækst af træer kræves dog et højere et græsningstryk.

Slår du heden med 6-10 års mellemrum, får du et ensartet tæppe af ung hedelyng. Afbrænding kan også give en god foryngelse af lyngen. Det er en fordel at afbrænde lidt af gangen. Husk, at du skal have tilladelse fra de lokale brandmyndigheder.

Som regel skal der ryddes buske og træer for at holde tilgroningen nede sammen med den øvrige pleje. Men lad gerne nogle spredte buske stå af hensyn til småfuglene.

Undlad tilskudsfoder og husk at fjerne afslået eller fældet materiale for at mindske mængden af næringsstoffer og for at sikre, at de lavtvoksende planter har en chance for at klare sig.

Klokke-ensian på Hevring Hede.

Ørkenen på Anholt er meget tør med mange laver, som farver landskabet gråt.

Overdrev

Overdrev ved Fornæs.

Hvad er et overdrev?

Ordet overdrev betyder egentlig "stenet udmark, hvor kvæget bliver drevet på græs".

Overdrev findes på steder, som er for skrå, stenede eller sandede til at dyrke. De ældste overdrev har været holdt lysåbne i flere hundrede år gennem afgræsning. Gamle, ugødskede og velafgræssede overdrev er sjældne i dag. De er meget rige på planter og insekter. Mange arter, som er stærkt på retur i Danmark, har deres sidste vokse- eller levesteder på de gamle overdrev.

Overdrevene har også stor landskabelig værdi, fordi de synliggør terrænets former og viser, hvordan landskabet blev brugt til græsning før i tiden.

I Norddjurs Kommune findes der stadig fine områder med overdrev, både inde i land og langs kysten,

Vidste du?

- at man kan finde op til 60 plantearter pr. kvadratmeter på særligt fine overdrev.
- at overdrevets kokasser er hjemsted for mange sjældne biller, hvis larver lever af møg.
- at den rødryggede tornskade samler forråd ved at spidde insekter og småfugle på torne.

Opret kobjælde vokser blandt andet ved Glatved Strand.

for eksempel på bakkerne ud mod kysten ved Glatved.

Overdrevenes planter og dyr

På mange overdrev vokser hvidtjørn, hunde-rose, slåen, enebær og vild-æble. De har alle torne eller spidse blade, der beskytter mod nedbidning. På de bedste overdrev vokser nikkende kobjælde, opret kobjælde, blodrød storkenæb og liden sneglebælg.

De fleste planter på overdrevene er flerårige og mange har en rodknold, hvor de opbevarer næring. Det sidste gælder for arter som knold-ranunkel, knoldet mjødurt og kornet stenbræk.

På den uforstyrrede jordbund trives svampe, blandt andet vokshatte, kæmpe-støvbold og mark-champignon.

Planterne leverer føde til sommerfugle som kommabredpande, gråbåndet bredpande, mark-perlemorsommerfugl, okkergul pletvinge og violetrandet ildfugl. Mange småfugle som gulspurv, tornsanger og rødrygget tornskade sætter pris på blandingen af buske og åbne græsflader, og de solbeskinnede pletter er gode levesteder for markfirben, hugorm og stålorm. Ræv, grævling, lækat og rådyr bruger også overdrevene, når de søger føde og skjul.

Trusler

Overdrev hører til de naturområder, der er forsvundet flest af som følge af opdyrkning. De største trusler i dag er tilgroning og tilførsel af næringsstoffer fra gødning eller fra luften. Næringsrige overdrev er domineret af store, hurtigtvoksende planter. De udkonkurrerer de små arter, og resultatet bliver en mere artsfattig plantevækst.

Hvad kan du gøre?

Græsning er velegnet til at vedligeholde overdrev. Et lavt græsningstryk er et godt udgangspunkt. Undgå tilskudsfoder – og undgå at bruge får på artsrige overdrev med sjældne planter, da fåregræsning giver et overdrev med færre forskellige planter.

Tynd ud i krat og buske før afgræsningen. Men efterlad nogle spredte buske – for eksempel enebær og hvidtjørn – som en naturlig del af overdrevets vegetation. Racer af kødkvæg kan være gode »buskryddere« især ved vintergræsning.

Gødskning og sprøjtning er kun tilladt på overdrev, i det omfang dette var den normale drift, da naturbeskyttelsesloven blev vedtaget. Undlader man gødskning og sprøjtning bliver overdrevet mere artsrigt. Påvirkning fra marker kan begrænses med bræmmer omkring overdrevene.

Tørre og sandede brakmarker kan på få år minde om blomsterrige overdrev. De kan med fordel plejes ved efterårsgræsning.

Dukatsommerfugl.

Strandenge

Strandeng ved Udbyhøj.

Hvad er en strandeng?

Strandenge finder man ved lave, beskyttede kyster, hvor havet med mellemrum kan skylle ind. Her vokser salttålende planter, som man ikke ser andre steder. I Norddjurs Kommune findes der især strandenge langs Randers Fjord og ved nordkysten mellem Udbyhøj og Hevring.

Strandengene har været brugt til græsning, høslæt og rørskær igennem århundreder. Det har holdt plantevæksten lav og lysåben. Nogle steder kan der være sumpe med tagrør, mens træer og buske er sjældne, fordi de ikke tåler salt.

Strandengenes flora og fauna

De mest salttolerante planter finder man tættest ved kysten og omkring loer (render) og saltpander (lavninger). Her vokser strand-annelgræs, strand-asters, strand-vejbred, strand-trehage,

Vidste du?

- at planterne fordeles i bælter på strandengen, alt efter hvor salt strandengen er.
- at den gule engmyre kun kommer op på jordoverfladen, når nye dronninger skal parre sig.
- at hindebæger klarer at vokse på den salte strandeng ved at have tusinder af saltudskillende kirtler på bladoverfladen.

Hindebæger vokser på strandenge.

engelskgræs og vingefrøet hindeknæ.

Længere inde tager rød svingel over sammen med krybhvene og harril, og på de mindst saltpåvirkede steder vokser jordbærkløver, smalbladet kællingetand, strand-tusindgylden, høst-borst og fjernakset star. Hvor ferskvand siver ud og blandes med saltvand opstår strandrørsumpe med tagrør, strand-kogleaks og blågrøn kogleaks.

På de åbne strandenge yngler vandfugle som almindelig ryle, brushøne, vibe, rødben, klyde og ænder – og i strandrørsumpene vandrikse, sivsanger, rørsanger og blishøne. Gæs, ænder, vadefugle og rovfugle besøger strandengene i stort tal på træk.

Gul engmyres tuer er et særkende for gamle strandenge. Strandtudse, hugorm, almindelig firben, markfirben, hare, rådyr og rovdyr som brud, lækat og ræv, nyder også godt af strandengenes store udbud af føde.

Trusler

Mange strandenge er inddiget, afvandet og opdyrket. I dag er tilgroning sammen med sænkning af vandstanden de største trusler. Uden traditionel drift med græsning eller høslæt gror de åbne dele af strandengene til i strandrørsumpe domineret af en artsfattig plantevækst af tagrør og strand-kogleaks.

Hvad kan du gøre?

Græsning begunstiger planter og dyr på den lysåbne strandeng. Brug et lavt antal kreaturer, heste eller får. Af hensyn til ynglefugle bør du først sætte dyr på arealerne fra midt i juni, og hvis du tager dem ind igen midt i september vil det gavne trækfuglene. Tilskudsfodring skal undgås.

Høslæt hvert andet år kan være et alternativ til afgræsning, men græsningsdyr giver en mere varieret og artsrig strandeng. Afslået materiale skal fjernes for ikke at kvæle de lave planter. Rørhøst må ifølge naturbeskyttelsesloven kun foregå fra 1. november til 1. marts. Det kan eventuelt også være nødvendigt at rydde buske og træer.

Mange strandenge og strandsøer er helt eller delvist afvandet med grøfter og dræn. I dag kan vandstanden ofte hæves uden store økonomisk tab – til stor gavn for strandengens plante- og dyreliv.

Undlad at sprøjte og gødske strandengene.

Strandasters.

Strandskade er en af de vandfugle, der ofte yngler på strandenge.

Vandhuller

Søer og vandhuller kan være naturlige eller kunstigt skabte.

Hvad er et vandhul?

Vandhuller findes overalt i Nordjurs Kommune.

Naturlige vandhuller er opstået i lavninger, hvor vandet ikke kan løbe væk eller synke ned i jorden. Andre vandhuller er opstået kunstigt ved tørve-, grus- og mergelgravning, anlæg af vandingshuller til husdyr eller ved etablering af gadekær og branddamme.

I de seneste årtier er der etableret mange vandhuller ved gravning eller afbrydelse af dræn. De fleste nye vandhuller bliver etableret af hensyn til naturen eller for jagtens skyld.

Vandhullernes planter og dyr

Vandhuller er vigtige for mange slags planter og dyr, og til stor gavn for vildtet.

I selve vandet vokser vandstjerner, vandranunkler og vandaks og sumpplanter som næb-star, almindelig sumpstrå, tagrør, grenet pindsvineknop og bredbladet dunhammer. Langs bredderne kan man finde engplanter som vand-mynte, eng-forglemmigej, trævlekrone og kær-ranunkel.

Insekter og padder nyder godt af, at vandhuller ofte er uden tilløb og afløb og derfor ikke har fisk, som kan æde afkommet. Butsnudet frø, skrubtudse og lille vandsalamander er de mest almindelige padder i kommunen. Men man støder også på spidssnudet frø, stor vandsalamander og sjældne arter som løgfrø og strandtudse.

De hyppigste smådyr er guldsmede, bugsvømmere, rygsvømmere, vandkalve, døgnfluer og snegle. I nogle vandhuller yngler rørhøns - og i lidt større søer ænder, blishøns og lappedykkere.

Vidste du?

- at fodring af ænder nemt giver plumret vand med alger, og at ænder æder meget paddeyngel.
- at de store guldsmede lever i 2-3 år som larver i vandhullerne inden de bliver voksne.
- at vandstjerner hedder sådan, fordi deres flydeblade laver en lille grøn stjerne på vandoverfladen.

Trusler

Antallet af vandhuller er faldet drastisk, som følge af dræning og opdyrkning. I dag er de største trusler næringsstoffer fra marker, opdræt og fodring af ænder og udsætning af fisk - og mange vandhuller gror til i buske og træer, fordi der ikke er græsningsdyr omkring dem. En del vandhuller er desuden påvirket af spildevand.

Hvad kan du gøre?

En oprensning kan forny vandhullets værdi for planter og dyr mange år frem. Oprensning fjerner næringsstoffer fra bunden, så vandet bliver mere klart. Og ved at tynde ud i træer og buske kommer der mere lys og varme ned i vandet - til gavn for vandplanter og smådyr. Overvej også at afskære dræn. En udyrket bræmme omkring vandhullet begrænser nye tilførsler af næringsstoffer.

Du kan også grave et helt nyt vandhul - gerne i en lavning på marken, så der skabes et helt nyt naturområde.

Husk, at man skal søge om tilladelse til oprensning og etablering af vandhuller. Hvis dine ønsker kan forbedre naturen, er det ikke svært at få en tilladelse. Af hensyn til landskabet og værdien for planter og dyr bliver der stillet krav til vandhullets udformning og placering og om, at det opgravede materiale anbringes, så det ikke skader beskyttet natur.

Du kan finde et ansøgningsskema på kommunens hjemmeside eller få det tilsendt ved at ringe til kommunen.

Hvid åkande.

Oprensning af et vandhul i Ørsted.

Før

Undervejs

Efter

Vandløb

Alling Å.

Hvad er et vandløb?

Vandløb er strømmende vand, som fødes af overfladevand eller kilder med grundvand. Nogle vandløb ligger i dybe dale skåret ud af smeltevand under istiden og af de store mængder vand, som siden da er løbet af sted mod havet.

Der er mange forskellige slags vandløb i Norddjurs Kommune. De bedste vandløb findes øverst i bakkerne, hvor der er snoede strækninger med hurtigt strømmende vand. Andre steder er der lange, snorlige kanaler med næsten stille vand. En del vandløb løber i grøfter eller rør.

De største vandløbssystemer i Norddjurs Kommune er oplandet til Alling Å og Hevring Å og Grenåen. De mest artsrige vandløb ligger i oplandet til Kolindsund Landkanaler.

Vidste du?

- at havørreden ikke tager føde til sig, mens den er oppe i vandløbet for at gyde.
- at døgnfluer hedder sådan, fordi de som voksne insekter højest lever et par dage.
- at odderen, ligesom mennesker, kan få unger på alle tider af året.

Vandløbenes planter og dyr

Et godt vandløb kan kendes på klart vand, grusbund med spredte sten og en rig vækst af planter som vandranunkler, vandstjerner og vandaks.

I bunden er der et væld af smådyr og insekter, blandt andet larver af døgnfluer, slørvinger og vårfluer. I mange af de norddjurske vandløb er der store bestande af havørred. I dag er der ingen dambrug og kun få andre spærringer, så de store fisk kan nå op i de øverste vandløb, hvor de gyder.

Odderen har i de senere år spredt sig til alle kommunens vandløbssystemer. Det er et tegn på, at mange vandløb er blevet bedre levesteder for dyr.

Trusler

Mange vandløb er blevet udrettet og rørlagt. De største trusler i dag er hård grødeskæring og oprensninger af bunden. Gravning ødelægger levesteder for planter og dyr – og ørredernes gydebanker. I de fleste vandløb har man i dag indført naturvenlig vedligeholdelse, som skåner vandløbene betydeligt mere end førhen.

Næring fra marker øger mængden af de hurtigtvoksende planter i vandløbene. De store planter mindsker vandføringen og skaber iltsvind om natten, hvor de ånder uden at producere ny ilt. Det værste er uheld, hvor gylle eller møddingssaft strømmer direkte ud i vandet. Det forbruger straks ilten og kvæler det meste liv.

Hvad kan du gøre?

Du må ikke ændre et vandløb uden først at kontakte kommunen for at høre, om det er i orden.

Mange vandløb er beskyttet af § 3 i naturbeskyttelsesloven og alle frie og rørlagte vandløb, som passerer mere end én ejers jord, er omfattet af vandløbsloven, som skal sikre afledningen af vand. Desuden er mange strækninger offentlige vandløb, som kommunen skal passe. For de offentlige vandløb fremgår vedligeholdelsen af regulativer, som er vedtaget efter høring af ejerne.

Man må fortsætte hidtidig vedligeholdelse af private § 3 vandløb. Men ønsker man at udvide vedligeholdelsen – for eksempel med en ny uddybning – skal man have en dispensation fra naturbeskyttelsesloven.

Ved udbringning af gylle og gødning skal der holdes mindst 2 m afstand til til vandløbene.

Har du planer om større forbedringer, for eksempel frilægning af et rørlagt vandløb, udlægning af sten og grus på bunden eller plantning af træer på bredden, kan det være en meget god idé.

Men husk at spørge kommunen først for at være sikker på, at du overholder lovgivningen.

Vandranunkel.

Odderen findes i dag i alle kommunens vandløbssystemer.

Natura 2000 områder

Fra Natura 2000-området i Ørkenen på Anholt.

Internationale naturbeskyttelsesområder

Natura 2000 områder er et netværk af beskyttede naturområder i EU, der består af EF-fuglebeskyttelsesområder og EF-habitatområder. Formålet med disse områder er at beskytte særligt udpegede planter, dyr og naturtyper (tilsammen kaldet udpegningsgrundlaget).

En stor del af Natura 2000 områderne på land er omfattet af naturbeskyttelseslovens §3, men der indgår også marker og skove.

Du kan læse mere om Natura 2000 områderne på By- og Landskabsstyrelsens hjemmeside på adressen www.blst.dk. Her kan du også finde kort, der viser, hvor Natura 2000-områderne ligger.

Det er kommunens opgave at sikre, at der ikke bliver givet tilladelse til projekter, som kan have negativ indflydelse på udpegningsgrundlaget.

Natura 2000-planer

Sammen med de øvrige EU-lande har Danmark forpligtiget sig til at sikre, at der er "gunstig bevaringsstatus" for de beskyttede arter og naturtyper på udpegningsgrundlaget. Dette skal sikres gennem Natura 2000-planer og ved, at der udarbejdes kommunale indsats- og handleplaner, der skal afhjælpe nogle af de trusler, der er mod arterne og naturtyperne.

En naturtypes bevaringsstatus er gunstig, når arealet med naturtypen er stabilt eller øges inden for i det naturlige udbredelsesområde, mens en art, skal kunne opretholde bestanden på lang sigt for at have gunstig bevaringsstatus.

Trusler kan f.eks. være næringsstof-påvirkning, tilgroning og ændret afvanding. Dette vil i nogle tilfælde føre til, at der vil blive stillet krav til landbrugsdriften og andre former for påvirkninger i og uden for Natura-2000-områderne.

Anmeldelsesordningen

Som ejer af landbrugsarealer inden for Natura 2000 områder skal du være opmærksom på, at bestemte former for driftsændringer kræver en forudgående anmeldelse til kommunen Det kan f. eks. være væsentlige ændringer i græsningsintensiteten og gødskningsformen. Du kan læse om anmeldelsesordningen på www.blst.dk.

I Norddjurs Kommune er der 4 Natura 2000 områder:

- Natura 2000-område nr. 14: Ålborg Bugt, Randers Fjord og Mariager Fjord (Habitatområde H14 og Fuglebeskyttelsesområde F15)
- Natura 2000-område nr. 46: Anholt og havet nord for. (Habitatområde H42 og Fuglebeskyttelsesområde F32)
- Natura 2000-område nr. 47: Eldrup Skov og søer og moser i Løvenholm Skov (Habitatområde nr. H43)
- Natura 2000-område nr. 245 : Ålborg Bugt, Østlige del (Fuglebeskyttelsesområde F112)

Natura 2000 område 46 er bl.a. udpeget for at beskytte naturtypen klithede med klokkelyng.

Ederfugle er med på udpegningsgrundlaget for Natura 2000 område 14 og 46.

Spættet sæl udgør en del af udpegningsgrundlaget for Natura 2000 område14 og 46.

Vandplaner

Samtidig med Natura-2000 planerne vil der blive lavet Vandplaner, der omfatter alle typer overfladevand, dvs. søer, vandløb, kyster, fjorde og grundvand både indenfor og udenfor Natura 2000-områderne. Vandplanerne udarbejdes af de statslige Miljøcentre.

Vandplanerne udarbejdes i overensstemmelse med EU´s vandrammedirektiv, og skal sikre, at vandområderne har "god økologisk tilstand" i 2015. Det vil sige, at vandområderne skal have en tilstand, der kun er svagt ændret i forhold til en uberørt tilstand. Dette er ikke tilfældet i dag, hvor ca. 50 % af vandløbene, 75 % af søerne og næsten 90 % af fjordene og kystområderne ikke lever op til miljømålene.

Målet med vandplanerne er blandt andet:

- at forbedre vandløbskvaliteten i vandløbene ved at forbedre de fysiske forhold og reducere udledningen af dårligt renset husspildevand.
- at forbedre miljøtilstanden i de danske fjorde og kystområder ved at reducere udledningen af kvælstof.
- at reducere udledningen af fosfor til søer.

Af vandplanen fremgår det, hvor meget et vandområde skal forbedres for at opfylde miljømålene, og de tiltag (virkemidler), der skal sikre, at målene opfyldes.

Virkemidler er f.eks.:

- Etablering af 10 meter randzoner langs vandløb og søer for at reducere udledning af fosfor.
- Reduceret vedligeholdelse eller restaurering af vandløb for at forbedre dyre- og plantelivet i vandløbene.
- Udlægning af efterafgrøder for at reducere udledningen af kvælstof.
- Kloakering og/eller forbedring af spildevandsrensning fra renseanlæg, regnvandsbetingede udløb og ejendomme i det åbne land.

Kommunerne har ansvar for at gennemføre vandplanen. Derfor skal Norddjurs Kommune udarbejde en handleplan, der beskriver, de konkrete ændringer og miljømæssige forbedringer, der skal iværksættes for at opfylde miljømålene i 2015.

Når vandplanen er endeligt vedtaget, bliver den det administrative grundlag for miljøtilladelser og -godkendelser i Norddjurs Kommune.

Kolindsund Landkanal.

Bilag IV-arter

Løgfrø er en sjælden bilag IV-art i Norddjurs Kommune.

Særligt beskyttede arter

På EF-habitatdirektivets bilag IV (fire) er der anført en række arter, som skal have streng beskyttelse. Ifølge habitatdirektivet må man ikke ødelægge yngle- og rasteområder for de dyr og voksesteder for de planter, som er nævnt på bilag IV. Dette gælder uanset, om arterne findes i eller uden for beskyttede naturområder.

Der er flere bilag IV-arter i Norddjurs Kommmune, blandt andet spidssnudet frø, løgfrø og stor vandsalamander. Alle flagermus er også bilag IV-arter.

Du kan læse mere om bestemmelserne for bilag IV-arter på By- og Landskabsstyrelsens hjemmeside. Du kan få at vide, om der er kendskab til bilag IV-arter på dine arealer ved at henvende dig til Norddjurs Kommune. Du kan også selv søge efter oplysninger om forekomst af bilag IV-arter på www.naturdata.dk eller på www.fugleognatur.dk, som der linkes til fra kommunens hjemmeside.

Markfirben er en ret udbredt bilag IV-art i Norddjurs Kommune.

Naturarealer er værd at bevare

Mange af de velkendte, lysåbne naturtyper som heder, enge og overdrev er skabt gennem tidligere tiders afgræsning med kreaturer, får og heste eller ved høslæt. Hvis brugen af arealerne standser, vil de gro til i høje urter og krat – og til sidst ende som skov.

Dette hæfte fortæller om de beskyttede naturtyper og deres planter og dyr. Du kan også læse om, hvordan man skaber en varieret natur ved fortsat at bruge naturarealerne på den rigtige måde.

Er du så heldig selv at eje et naturområde, kan du finde mange gode idéer til at forbedre naturen. Til glæde for dig selv og din familie og til gavn for de vilde planter og dyr.
Samtidig kan du læse om, hvad du ikke må gøre, så du undgår at overtræde de love, som beskytter naturarealerne.

Er du i tvivl – spørg kommunen

Du er altid velkommen til at ringe og spørge Norddjurs Kommune om brugen af dit naturareal. Både hvis du gerne vil vide mere om, hvad du kan gøre for at forbedre naturen, eller hvis du er i tvivl om de regler, der gælder.

Norddjurs Kommune
Trafik- og Miljøafdelingen
Torvet 3
8500 Grenaa
Tlf.: 89 59 10 00